

MINISTARSTVO KULTURE I MEDIJA

IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PROGRAMA ZAŠTITE I OČUVANJA KULTURNIH DOBARA ZA 2022. GODINU

Cetinje, januar 2024. godine

I UVOD

Vlada Crne Gore je, na sjednici od 10.11.2022. godine, na prijedlog tadašnjeg Ministarstva kulture i medija, razmotrila i usvojila Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2022. godinu (u daljem tekstu: Program), i donijela Zaključke broj 07-6991/2 od 10. novembra 2022. godine. Osnov za donošenje Programa je član 128 Zakona o zaštiti kulturnih dobara i Program rada Vlade Crne Gore za 2022. godinu. Programom su utvrđeni projekti koji se odnose na konzervatorska i arheološka istraživanja, izradu konzervatorskih projekata i sprovođenje konzervatorskih mjera na kulturnim dobrima, kao i na edukaciju i doedukaciju, prezentaciju i popularizaciju kulturne baštine.

Izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti kulturnih dobara („Službeni list CG“ broj 18/19 od 22.03.2019. godine), propisano je, pored ostalog, da komisija koju obrazuje Ministarstvo, vrši raspodjelu sredstava za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara, a na osnovu konkursa koji se objavljuje na internet stranici Ministarstva i sadrži uslove za dodjelu sredstava. Na osnovu Odluke broj 21-01-629/22-3291/1 od 19.04.2022. godine, tadašnjeg Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta objavljen je Konkurs za dodjelu sredstava za sufinansiranje projekata Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara Crne Gore u 2022. godini, koji sadrži kriterijume za dodjelu sredstava. Na predmetnom konkursu bilo je ukupno 40 prijava, od čega je ispunilo uslove propisane konkursom 17 programa i projekata.

Shodno navedenom, a na osnovu rezultata Konkursa za dodjelu sredstava za projekte Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara Crne Gore u 2022. godini, predmetnim Programom je obuhvaćena realizacija 17 programa i projekata od značaja za ostvarivanje javnog interesa u oblasti kulturne baštine Crne Gore, i opredijeljen je iznos od **230.400,00 €**.

Nakon donošenja Programa od strane Vlade Crne Gore, Ministarstvo kulture i medija je potpisalo ugovore sa realizatorima 29. novembra 2022. godine i uplatilo ugovorena sredstva, tako da su se predmetni programi i projekti realizovali u 2023. godini.

Stepen realizacije predmetnog Programa je 71 % realizovanih programa i projekata, 23 % započelih, odnosno djelimično realizovanih, a nerealizovan je 1 projekat, odnosno 6 %. Realizacija započelih projekata će se okončati u 2024. godini.

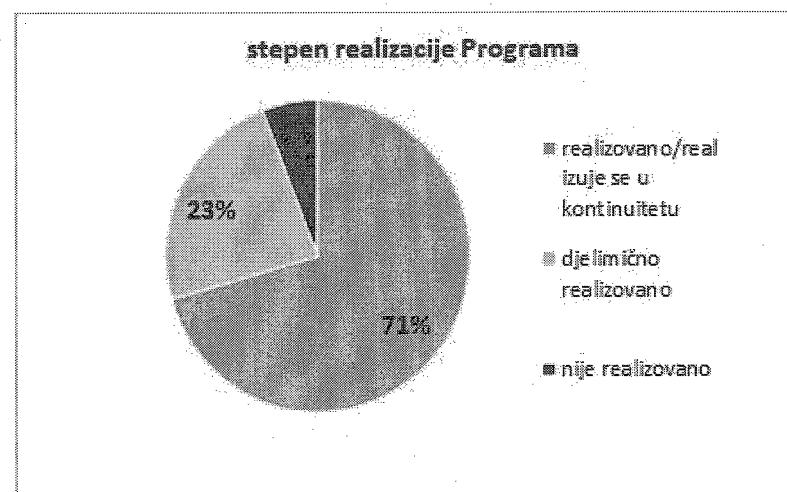
Aktivnosti iz predmetnog Programa, detaljnije obuhvaćene u tabelarnom prikazu, je sljedeći, a u odnosu na mjere:

1. **Konzervatorska i arheološka istraživanja:** od planiranih pet projekata, tri projekta su u potpunosti realizovana, a dva će se realizovati u 2024. godini;
2. **Konzervatorski projekti i sprovođenje konzervatorskih mjera:** od planiranih 6 projekata, tri su u potpunosti realizovana, dva započeta i jedan se neće realizovati;

3. **Edukacija i doedukacija:** planiran je jedan projekat, koji je realizovan;
4. **Popularizacija i prezentacija kulturne baštine:** planiranih pet projekata je u potpunosti realizovano.

U prikazu stepena realizacije aktivnosti realizovane aktivnosti označene su sa "R", odnosno zelenom bojom; djelimično realizovane aktivnosti sa "DR", odnosno žutom bojom i aktivnosti koje nijesu realizovane sa "NR" odnosno crvenom bojom.

mjera	broj aktivnosti	stepen realizacije aktivnosti		
		realizovano/realizuje se u kontinuitetu		nije realizovano
		djelimično realizovano		
1	5	3	2	
2	6	3	2	1
3	1	1		
4	5	5		
Ukupno	17	12	4	1

Cijeneci da su kulturna dobra prepoznata kao važan faktor nacionalne identifikacije i da predstavljaju dugoročan resurs za održivi razvoj, te da su kao takva važan prioritet svih savremenih državnih politika, Programom zaštite i očuvanja kulturnih dobara, shodno članu 128 Zakona o zaštiti kulturnih dobara, finansiraju se programi i projekti od značaja za ostvarivanje javnog interesa u oblasti kulturne baštine Crne Gore, a radi ostvarivanja strateškog cilja – **Obezbjeđenja sveobuhvatnog i ravnomjernog tretmana kulturne baštine Crne Gore.**

Budući da je konkurs raspisan od strane Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta, nakon reorganizacije državne Uprave, aktivnosti je nastavilo Ministarstvo kulture i medija. Zbog navedenih okolnosti u sistemu državne Uprave Program zaštite je koncipiran u novembru 2022. godine kada su i potpisani ugovori sa realizatorima. Iz tog razloga realizacija projekata je otpočela u 2023. godini. Ministarstvo je, kroz neposrednu komunikaciju i izvještavanje od strane realizatora projekata, vršilo monitoring svih projekata

Programa. Od odobrenih sredstava u iznosu od **230.400,00 €**, za do sada realizovane aktivnosti utrošena su sredstva u iznosu od **200.400,00** eura, što je prikazano u tabeli za izvještavanje koja se nalazi u nastavku.

II INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU STRATEŠKIH I OPERATIVNIH CILJEVA

Programom je definisan strateški cilj kao obezbjeđivanje sveobuhvatnog i ravnomjernog tretmana kulturne baštine, kroz četiri strateška cilja, odnosno oblasti i to: arheološka i konzervatorska istraživanja, izrada konzervatorskih projekata i sprovođenje konzervatorskih mjera, edukacija i doedukacija i popularizacija i prezentacija kulturne baštine. Realizacijom aktivnosti u okviru navedenih oblasti, tj. sprovođenjem Programa obezbjeđuje se sveobuhvatan pristup u zaštiti i očuvanju kulturne baštine Crne Gore, u kontinuitetu, iako su odobrena sredstva iz Budžeta uplaćena krajem 2022. godine, a projekti su se realizovali u narednoj godini, odnosno u 2023. godini. Programom zaštite predviđene su aktivnosti koje umnogome doprinose unaprijeđenju stanja, kao i adekvatnijoj zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Stepem realizacije projekata u okviru navedenih oblasti predstavlja osnovni prateći indikator učinka, koji na godišnjem nivou prati broj realizovanih projekata, broj kulturnih dobara, čije je stanje unaprijeđeno, broj programa edukacije i doedukacije, vidljivost projekata i medijska pokrivenost.

Generalno se može konstatovati da su izmijenjeni uslovi uticali na stepen realizacije, te će se monitoring Ministarstva u praćenju aktivnosti, nakon izvještajnog perioda, nastaviti do potpune realizacije. Može se konstatovati da je Program unaprijeđen u smislu finansijske podrške vlasnicima - držaocima kulturnih dobara, ali i nosiocima - čuvarima nematerijalne baštine, kao i u uspostavljanju njihove saradnje sa javnim državnim i opštinskim ustanovama iz oblasti kulturne baštine, odnosno ostalim pravnim licima koja imaju zakonom propisane uslove za izradu konzervatorskih projekata i za sprovođenje konzervatorskih mjera na kulturnim dobrima.

Cilj 1. Arheološka i konzervatorska istraživanja

Tokom izvještajnog perioda, kroz sprovedena arheološka i konzervatorska istraživanja, unaprijeđena je osnova za sprovođenje konzervatorskih mjera na kulturnim dobrima, kao što je: ostaci Manastira Samograd u Bijelom Polju, Žabljak Crnojevića, Prijestonica Cetinje, Srednjovjekovni grad i rudnik Brskovo, Opština Mojkovac i utvrđenje na lokalitetu Planinica, u Tuzima. Sprovedena istraživanja dala su rezultate koji predstavljaju kako stručni, tako i naučni doprinos o ovim lokalitetima, dopunjena postojeća dokumentacija, o ovim lokalitetima koja u skladu sa propisima iz oblasti zaštite kulturnih dobara, predstavljaju osnov za izradu konzervatorskog projekta i sprovođenje konzervatorskih mjera, buduću namjenu istih, radi uspostavljanja njihovog održivog korišćenja. Istovremeno, sprovedena arheološka istraživanja, daju relevantne podatke za utvrđivanje starosti svakog kulturnog sloja, tokom istorijskog trajanja jednog i podatke značajne za mapiranje arheoloških lokaliteta u Crnoj Gori. Takođe, za dva lokaliteta ostaci Manastira Samograd u Bijelom Polju i utvrđenje na lokalitetu Planinica, u Tuzima, sistematskim, višegodišnjim istraživanjima, stvaraju se uslovi za njihovu eventualnu

rekonstrukciju, imajući u vidu da su sačuvani samo ostaci arhitektonske strukture. Nadalje, nakon istraživanja i otkrivanja svih kulturno-istorijskih slojeva na lokalitetima, stvaraju se uslovi za njihovu turističku valorizaciju, time i za održivo korišćenje u određenoj lokalnoj zajednici. Pored navedenog, sprovedenim arheološkim istraživanjima otkriven je značajan broj predmeta koji svjedoče o životu na datom prostoru i nakon stručne obrade i konzervatorskog tretmana, biće dio muzejskih zbirki nekog od opštinskih, odnosno državnih muzeja, a u skladu sa propisima iz oblasti zaštite kulturnih dobara i muzejske djelatnosti.

Cilj 2. Konzervatorski projekti i sprovođenje konzervatorskih mjera

Kroz aktivnosti koje se odnose na izradu konzervatorskog projekta i sprovođenje konzervatorskih mjera, na nepokretnim kulturnim dobrima, među kojima su sakralni i profani objekti, kao i objekti u okviru zaštićenih urbanih cjelina, bez obzira na broj realizovanih aktivnosti, može se konstatovati da se stanje na ugroženim kulturnim dobrima unaprijeđuje. Možemo istaći da će se unaprijediti opšte stanje na nepokretnim kulturnim dobrima u opštinama: Herceg Novi, Cetinje, Kotor i Kolašin, pri čemu će neka kulturna dobra biti potpuno sanirana što je od značaja za dalje upravljanje i korišćenje od strane vlasnika, odnosno držaoca.

Cilj 3. Edukacija i doedukacija

Realizacija aktivnosti u okviru ovog operativnog cilja, djelimično je unaprijedila stepen obučenosti u oblasti zaštite i očuvanja nematerijalne kulturne baštine, odnosno vještine izrade bihorskog ćilima, kroz edukaciju šest polaznica radionice. Značaj navedenog projekta je u tome što isti predstavlja i mjeru zaštite ovog nematerijalnog kulturnog dobra.

Cilj 4. Popularizacija i prezentacija kulturne baštine

U okviru predmetnog cilja, realizovane aktivnosti su unaprijedile stepen prezentacije jednog dijela kulturne baštine, učinile ih dostupnim za javnost, naročito stručnu i naučnu. Posebna vrijednost se prepoznaje u jednoj novoj oblasti, kakva je oblast nematerijalnog kulturnog nasljeđa, imajući u vidu da je ulaganje u praktikovanje nematerijalnog kulturnog dobra, mjera zaštite i očuvanje ovog dijela kulturne baštine. Program je finansijski obuhvatio vještinu izrade čunova na Skadarskom jezeru, koju praktikuje porodica Brnović, kroz tri generacije, kao i vještine izrade crnogorske nošnje i ćilima "granaša" u Plavu. Nadalje, poseban značaj ima i prezentacija Manastira Gradište i Starog kamenog mosta na Tari.

STRATEŠKI CILJ		OBEZBJEĐENJE SVEOBUHVAATNOG I RAVNOMJERNOG TRETMANA KULTURNE BAŠTINE CRNE GORE							
PRIORITET		ZAŠTITA, OČUVANJE, UNAPRJEĐENJE STANJA I ODRŽIVO UPRAVLJANJE KULTURNIM DOBRIMA							
Operativni cilj 1 : ARHEOLOŠKA I KONZERVATORSKA ISTRAŽIVANJA									
Mjera	Redni broj Aktivnost	Realizator	Period realizacije	Izvor finansiranja Opredijeljena sredstva	Indikator rezultata i postignute vrijednosti	Status realizacije	Novi rok realizacije za započete projekte uz obrazloženje	Realizovana sredstva	Preporuke
Sprovođenje arheoloških i konzervatorskih istraživanja	1. Arheološka i konzervatorska istraživanja i izrada konzervatorskog projekta i sprovođenje konzervatorskih mjera u za kulturno dobro Crkva svetih apostola Petra i Pavla, Opština Nikšić	Eparhija budimljansko-nikšićka	2022/23. godina	Budžet MKM 7.800,00€	Sprovedene aktivnosti/ Eparhija je potpisala ugovor sa JU Centar za konzervaciju i arheologiju. U dostavljenom izvještaju MKM naveli su da su od strane ove ustanove sprovedena konzervatorska istraživanja, urađen konzervatorski projekat sanacije eksterijera i enterijera koji je predat nadležnoj Upravi na saglasnost. Potpuna implementacija projekta kasni zbog složenosti istraživanja, kao i vremena potrebnog za sprovođenje zakonom propisane procedure tj. dobijanja saglasnosti od nadležne Uprave za zaštitu kulturnih dobara. Arheološka istraživanja i sanacione mjere će se sprovesti u 2024.	DR	2024. godina Zbog složenosti ugovorenog posla Projekat nije u potpunosti završen u ugovovogom roku. Aktivnosti će se realizovati u 2024. godini.		Projekat koji obuhvata arheološka i konzervatorska istraživanja, izradu konzervatorskog projekta i sprovođenje konzervatorskih mjera, zbog vremena potrebnog za sprovođenje zakonom propisane procedure, nije bilo moguće realizovati u jednoj kalendarskoj godini, te se preporučuje realizacija u dvije godišnje faze.
	2. Nastavak sistematskih arheoloških	Eparhija budimljansko-nikšićka	2022/23. godina	Budžet MKM	Sprovedene aktivnosti/	DR	2024. godina		Preporučuje se nadzor MKM u okviru poslova

	istraživanja i konzervacija arheoloških nalaza sa platoa ostataka manastira Samograd, Opština Bijelo Polje			10.000,00€	Eparhija je angažovala JU Polimski muzej iz Berana na realizaciji navedenoga projekta. U dvomjesečnoj kampanji nastavljena su arheološka istraživanja u sektoru IV gdje su tokom prošle kampanje otkrivena dva objekta i bedemi koji odvajaju akropolu od podgrađa i preko 200 pokretnih materijala. Ovogodišnjom kampanjom urađena su arheološka istraživanja radi dobijanja presjeka kroz stratigrafske slojeve na gornjem platou i akropoli. Pronađeni pokretni materijal se transportovao u JU Polimski muzej na preventivnu zaštitu do konačne obrade. Tehničko snimanje profila i osnove novootkrivenih struktura bilo je uslovljeno dinamikom otkrivanja objekata i periodom rada u svim kvadratima. Međutim, u dostavljenom izvještaju naveli su da realizacija kasni zbog nepovoljnih vremenskih uslova na pomenutom arheološkom lokalitetu.		Razlozi za kašnjenje u realizaciji projekta su loši vremenski uslovi, te je novi rok IV kvartal 2024. godinu.		monitoringa, kako bi se na vrijeme prevazišli eventualni problemi u realizaciji.
	3. Nastavak sistematskih i arheoloških istraživanja Žabljaka Crnojevića i I faza sprovođenja konzervatorsko-restauratorskih mjera na cistjerni u utvrđenju Žabljak Crnojevića, Prijestonica Cetinje	Prijestonica Cetinje	2022/23. godina	Budžet MKM 25.000,00€	Sprovedene aktivnosti/ Prijestonica je, shodno propisima koji uređuju ovu oblast, Projekat povjerila JU Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore koja je sprovela sistematska arheološka i konzervatorska istraživanja u periodu od druge polovine septembra do polovine decembra. Arheološka istraživanja su realizovana na platou IV u zapadnoj polovini utvrđenja. Iskopavana je prostorija 2 objekta II od oko 33m ² do dubine od 2m. Sjeverni, zapadni i južni zid prostorije su dobro očuvani, izrađeni su od obrađenog i poluobrađenog kamena, sleganim u pravilne redove. Vršanjem konzervatorskih istraživanja utvrđena je potreba za hitnim mjerama zaštite na kuli koja se obrušava. Predviđena je konsolidacija cistijerne i novootkrivene peći u sjeverozapadnom uglu prostorije platoa IV.	R		25.000,00€	
	4. Srednjovjekovni grad i rudnik Brskovo, Opština Mojkovac	Opština Mojkovac	2022/23. godina	Budžet MKM 20.000,00€	Opština Mojkovac je angažovala JU Centar za konzervaciju i arheologiju na ovom projektu. Kampanja je trajala od 19.06. do 20.08.2023. godine. Arheološka iskopavanja obuhvatila su radove na lokacijama Doganjice, Marića Luke i Gradine, kao nastavak onih iz 2022. godine. Osim iskopavanja, rekognoscirana je okolina Brskova, u cilju provjere podataka geoloških istraživanja, u kojima se navode ostaci starih rudarskih kopanja i prerade rude. Nadalje, istraživanja su nastavljena u Doganjicama, na sondama 5 i 6. Kod sondažnih istraživanja, u prethodnoj fazi, istočno od Saške crkve, otkriveni su ostaci stambenih objekta. U sklopu arheoloških radova u Doganjicama	R		20.000,00€	

					urađeno je i saniranje istraženih djelova Saške crkve i klizišta jalovine. Tom prilikom uklonjen je dio klizišta i uređen je teren kako bi se sačuvali postojeći arhitektonski ostaci crkve.					
	5. Arheološka istraživanja i sprovođenje preventivnih mjera zaštite na lokalitetu Planica - II faza, Opština Tuzi	Opština Tuzi	2022/23. godina	Budžet MKM 10.000,00€	Opština Tuzi je za realizaciju projekta angažovala JU Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore, koja je sprovela istraživanja u periodu od 5.11. do 15.12.2023. godine. Nakon raščišćavanja terena, pristupilo se istraživačkim radovima, te je konsolidovana kompletna dužina sjevernog, južnog i zapadnog zida. Sve faze je pratila izrada stručne, foto i tehničke dokumentacije.	R		10.000,00€		
Operativni cilj 2: KONZERVATORSKI PROJEKTI I SPROVOĐENJE KONZERVATORSKIH MJERA										
Izrada konzervatorskog projekta i sprovođenje konzervatorskih mjera	6. Sprovođenje mjera zaštite na zidinama tvrđava Herceg Novog	Opština Herceg Novi	2022/23. godina	Budžet MKM 15.000,00€	Sprovedene aktivnosti: Projekat je podrazumijevao uklanjanje vegetacije sa zidina i sanaciju pukotina, a u skladu sa smjernicama Uprave za zaštitu kulturnih dobara. Predmetni radovi se odnose na Kanli kulu i tvrđavu Forte mare. U izvještaju je navedeno da je realizacija bila otežana zbog toga što su tvrđave otvorene za posjetioce. Takođe, tokom ljetnje sezone nije bilo moguće izvoditi radove, zbog toga što se u okviru ovih utvrđenja organizuju brojni kulturno-umjetnički programi i veliki je broj posjetilaca.	DR	Jun 2024. godine Projekat nije realizovan zbog aktivnosti tokom ljetnje sezone. Realizacija projekta se očekuje do juna 2024.		Preporučuje se periodični nadzor MKM, uvidom na licu mjesta u okviru poslova monitoringa.	
	7. Izrada konzervatorskog projekta i sanacija krovnog pokrivača objekata manastira Čelija Dobrska, Prijestonica Cetinje	Mitropolija crnogorsko-primorska	2022/23. godina	Budžet MKM 20.000,00€	Sprovedene aktivnosti/ Mitropolija crnogorsko-primorska je za realizatora projekta angažovala pravno lice, koje posjeduje odgovarajuću konzervatorsku licencu. Urađen je konzervatorski projekat i dobijene propisane saglasnosti. Sa sprovođenjem konzervatorskih mjera se nije otpočelo zbog nepovoljnih vremenskih prilika i određenih organizacionih poteškoća kod izvođača istih.	DR	Mart-maj 2024. godine. Realizacija projekta se nastavlja u 2024. godini, kada se za to steknu povoljni vremenski uslovi	8.470,00€	Preporučuje se periodični nadzor MKM, uvidom na licu mjesta u okviru poslova monitoringa.	
	8. Izrada konzervatorskog projekta sanacije starih česama u Starom gradu Kotoru i sprovođenje konzervatorskih mjera	„Montal DSD“, d.o.o./pravno lice koje posjeduje odgovarajuću konzervatorsku licencu	2022/23. godina	Budžet MKM 15.000,00€	Sprovedene aktivnosti/ Nakon dobijenih konzervatorskih uslova od strane Uprave za zaštitu kulturnih dobara, izvršena su neophodna istraživanja i urađen je konzervatorski projekat. Nakon dobijanja saglasnosti na Projekat, tokom septembra i oktobra sprovedene su neophodne konzervatorske mjere i unaprijeđeno stanje starih česama koje se nalaze u okviru kulturnog dobra Stari grad KO.	R		15.000,00€		
	9. Izrada konzervatorskog projekta sanacije i sprovođenje	Opština Ulcinj	2022/23. godina	Budžet MKM 30.000,00€	Sprovedene aktivnosti/ Opština Ulcinj je sklopila ugovor o saradnji sa pravnim licem koje će realizovati projekt, a koje ispunjava zakonom propisane uslove. U	NR		30.000,00€	Predlaže se jednostrani raskid ugovora.	

	sanacionih mjera na obrušenom dijelu južnog bedema Starog grada Ulcinja				periodičnim izvještajima od strane angažovane firme na projektu navodi se da su više puta pokušavali da kontaktiraju nadležne iz lokalne samouprave, kao i da im nijesu odgovarali na mjelove koji se tiču daljih aktivnosti na sanaciji južnog bedema Starog grada. Može se zaključiti da opština nije ispoštovala svoje ugovorene obaveze, nije komunicirala sa izvođačem radova, nije nijednom obavijestila ovo ministarstvo o svojim aktivnostima.				
	10. Nastavak sprovođenja konzervatorskih mjera na Mostu knjaza Danila na rijeci Mrtvici, Opština Kolašin (III faza)	Opština Kolašin	2022/23. godina	Budžet MKM 25.000,00€	Sprovedene aktivnosti/ Opština Kolašin je potpisala ugovor o saradnji sa JU Centar konzervaciju i arheologiju kako bi se sprovela III faza sanacionih radova na mostu, koji su obuhvatili konsolidaciju segmenata kamene ograde mosta, hodnu površinu, otvore za odvod vode. fuge sa spoljnih strana mosta kao i postavljanje završnih kamenih ploča na ogradnom dijelu mosta.	R		25.000,00€	
	11. Nastavak sprovođenja konzervatorskih mjera na objektu memorijalne kulturne baštine „Partizansko groblje“, Opština Kolašin (II faza)	Opština Kolašin	2022/23. godina	Budžet MKM 13.000,00€	Sprovedene aktivnosti/ Opština Kolašin je u saradnji sa JU Centar za konzervaciju i arheologiju nastavila sprovođenje konzervatorskih mjera. Projekat je realizovan od 29.5.2023. do 12.7.2023. godine, i izvršena je sanacija na svim platoima, ivičnjacima i hodnim stazama i 200 betonskih spomen obilježja s imenima rodoljuba.	R		13.000,00€	
Operativni cilj 3: EDUKACIJA I DOEDUKACIJA									
Edukacija i doedukacija	12. Očuvanje nematerijalnog kulturnog dobra „Vještina izrade bihorskog ćilima“, Opština Petnjica	Jedan od nosilaca Sabaheta Novalić	2022/23. godina	Budžet MKM 5.000,00€	Sprovedene aktivnosti/ Vještina izrade bihorskog ćilima je nematerijalno kulturno dobro. Opredijeljena sredstva za realizaciju projekta/radionice utrošena su na nabavku razboja, vune-sirovine, pranje vunje, redenje vune, farbanje prediva, nakon čega se pristupilo prezentaciji izrade bihorskog ćilima u radionici. Nakon završetka radionice i prezentovanja vještine izrade ćilima organizovane su izložbe u Podgorici i Petnjici.	R		5.000,00€	
Operativni cilj 4: POPULARIZACIJA I PREZENTACIJA KULTURNE BAŠTINE									
Popularizacija i prezentacija kulturne baštine	13. Tradicionalna izrada čunova	Nosilac Janko Brnović	2022/23. godina	Budžet MKM 15.000,00€	Sprovedene aktivnosti/ Vještina izrade čunova na Skadarskom jezeru je nematerijalno kulturno dobro koje se prenosilo s koljena na koljeno u porodici Brnović. Projektom je realizovana nabavka odgovarajuće drvene građe (bor i munika bora). Obezbjedejena građa je korišćena za izradu 20 čunova. Projektom je	R		15.000,00€	

					obezbijeđena održivost ovog kulturnog dobra i praktikovanje vještine izrade čuna na Skadarskom jezeru, što predstavlja mjeru zaštite nematerijalnog kulturnog dobra.			
	14. Dopuna fundusa KUD "Njegoš" – izrada nedostajućih djelova narodne nošnje	Prijestonica Cetinje	2022/23. godina	Budžet MKM 2.500,00€	Sprovedene aktivnosti/ Prijestonica Cetinje je izvršila odabir ponuđača i projekat povjerila organizaciji "Niti od zlata" iz Bijelog Polja. Pripremne aktivnosti su završene, kao i krojenje i vezenje, nakon čega se pristupilo izradi kompleta nošnji. Izrađeno je: po 6 komada muških pantalona i jeleka-kaftana za igre iz Pirota; po 7 komada muških i ženskih opanaka za igre iz Pirota; po 6 komada ženskih kecelja I haljina za igre iz Pirota; po 8 komada muških I ženskih čarapa za igre iz Pirota; 8 haljina za igre iz Šumadije; 8 košulja za igru Vrsuta; 3 suknje za igru Boka; 6 pari čizama za crnogorsku nošnju.	R		2.500,00€
	15. Monografija i dokumentarni film o manastiru Gradištu u Buljarici, Opština Budva	Manastir Gradište, Buljarica, Petrovac na moru, Opština Budva	2022/23. godina	Budžet MKM 3.000,00€	Sprovedene aktivnosti/ Mitropolija – Manastir Gradište – realizovala je projekat i štampala monografiju o Manastiru Gradištei pripremila dokumentarni film o Manastiru, čija će se promocija održati u januaru 2024. godine.	R		3.000,00€
	16. Plavsko-gusinjski ćilim granaš, Opština Plav	Opština Plav	2022/23. godina	Budžet MKM 7.100,00€	Sprovedene aktivnosti/ Podaci o plavsko-gusinjskom ćilimu Granaš prikupljeni su terenskim istraživanjem. Tim je evidentirao primjerke iz privatnih kolekcija, džamije Redžepagića i kule Redžepagića u Plavu i Vezirove džamije u Gusinju. Poslije terenskog istraživanja uslijedila je analiza prikupljenog materijala, te se pristupilo pisanju tekstova. Predloženo je da se Upravi za zaštitu kulturnih dobara uputi inicijativa za uspostavljanje zaštite ovog dobra. Na kraju je održana promocija monografije, uz izložbu, u okviru manifestacije "Dani borovnice" u organizaciji JU Centar za kulturu "Husein Bašić" 24.7.2023. godine u Plavu.	R		7.100,00€
	17. Stari kameni most na Tari – zagrljaj kamena i rijeke, Opština Mojkovac	Opština Mojkovac	2022/23. godina	Budžet MKM 7.000,00	Sprovedene aktivnosti/ Nakon potpisivanja ugovora o saradnji s TO Mojkovac i JU Centar za kulturu "Nenad Rakočević" Mojkovac pristupilo se organizaciji događaja i aktivnosti vezanih za projekat. Organizovana je likovna kolonija u kojoj je učestvovalo 18 umjetnika, stvarajući radove na temu Starog kamenog mosta u raznim tehnikama. Snimljen je kratki dokumentarni film o izgradnji mosta koji je premijerno pušten 22.6.2023. godine.	R		7.000,00€

IV PREPORUKE ZA NAREDNI PERIOD SPROVOĐENJA

Imajući u vidu da se predmetni Program realizuje, shodno propisima, iz oblasti kulturne baštine svake godine, u kontinuitetu, od 2012. godine, kao i da su se u ovom izvještajnom periodu realizovali, projekti od značaja za vlasnike – držaoce kulturnih dobara, ali i kao podrška nosiocima – čuvarima nematerijalne kulturne baštine, stepen realizacije ukazuje na određene izazove. U tom smislu iskazane su preporuke koje se većinom odnose na snaženje monitoringa i nadzora od strane Ministarstva, kao i konsultacije i edukacije zainteresovanih strana prije raspisivanja javnog konkursa kao i tokom čitavog procesa monitoringa, tj. nakon potpisivanja ugovora.

Praćenjem realizacije i evaluacijom iste, zaključeno je da realizatori projekata, kod prijave, a i dalje u realizaciji, ne koriste zakonske povoljnosti koje je Crna Gora propisala Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, uređene odredbama člana 111, koje, u bitnom, propisuju da vlasnik i držalac kulturnog dobra imaju pravo na besplatnu stručnu pomoć kod Uprave i javnih ustanova za zaštitu kulturnih dobara. Na kraju, činjenica da se svake godine, manji ili veći broj projekata ne realizuje u izvještajnoj godini, ili uopšte, ukazuje na potrebu preispitivanja koncipiranja budućeg Programa.

Iz navedenog se predlaže da:

1. Ministarstvo prije raspisivanja javnog konkursa objavi javni poziv zainteresovanim stranama da daju prijedloge i sugestije za projekte i programe, koji bi eventualno mogli biti predmet javnog konkursa.
2. Ministarstvo za predmetni Konkurs izvrši odabir i predloži projekte koji će biti predmet javnog konkursa na način da:
  - u saradnji sa Upravom za zaštitu kulturnih dobara sa liste kulturnih dobara za koje se sa aspekta struke cijeni da su u stanju potrebe za prioriternim intervencijama izvrši odabir i predloži projekte koji će biti predmet javnog konkursa;
  - u saradnji sa opštinama na čijoj teritoriji se nalaze kulturna dobra koja su u stanju potrebe konzervatorskog tretmana izvrši odabir i uvrsti projekte koji će biti predmet javnog konkursa.